

HUM V CERKVENI KRONIKI

Nekaj podatkov iz Dajnkovega zapisa v ormoški župnijski kroniki o nastanku samostojne kuracije oz. izgradnji cerkve Janeza Krstnika na Humu je pritegnilo že kogovskega učitelja Frana Rakušo. Del podatkov je uporabil za pisanje drobne knjižice Domoznanstvo ormoškega okraja, leta 1886. Toda za popoln pregled nastanka humske cerkve in župnije je bil pomemben pregled ormoške župnijske kronike, ki datira v leto 1840.

Uvod

Hum je osamelec na koncu Slovenskih goric, ko se vinorodno gričevje že spušča v Panonsko ravnino. Na jugu se dviga nad Dravo, na vzhodu nad obreškimi in šalovskimi gozdovi (šumami), na severni in severozahodni strani pa mu rodovitno polje preprečuje, da bi se združil s strnjjenimi vinorodnimi griči Brebrovnika, Pavlovskega Vrha, Vinskega Vrha in Kržajnsčaka. Prisojne lege so posejane z vinsko trto, severni del pobočja je bolj kamnit, zato je tukaj še ostanek nekdanjega kamnoloma, ki je bil v uporabi vse do konca druge svetovne vojne. Toda za potrebe gradnje je tukajšnjo in okoliško prebivalstvo ta kamnolom izkoriščalo še kar nekaj let, saj so bili Hum in okoliške bližnje in daljne vasi ob koncu vojne skoraj do tal porušeni. Litavski apnenec, iz katerega je zgrajen Hum, je odličen gradbeni material, ki je bil znan že v rimskih časih. Ob južnem vznožju Huma in neposredni bližini rimske ceste² so stale mogočne apnenice, ki so revnemu prebivalstvu prinašale dodaten zaslužek. Nekoč humsko vino ni bilo znano. Poznavalci so v njem ugotavljali neko posebnost, ki so jo opazili samo v humskem vinu. Litavski apnenec je

bil glavni krivec, da je bil humčan robot, z neko posebno cvetico, in to vino bi bolj spadalo med vina sosednje Vinice, kjer kopljejo znani viniški peščenjak. Ali je tako tudi še danes, bi morali vprašati za strokovno mnenje naše odlične enologe. Nekaj pa je gotovo: Hum je najlepši (seveda poleg litmerškega Kogla) razgledni grič v našem delu Prlekije! S svojim 301 metrom višine dominira nad Panonsko ravnico vse tja do Blatnega jezera na Madžarskem. Z njega se ponuja čudovit razgled. Posebej po kakšni nevihti, ko dež umije ozračje, sega pogled s Huma vse do graškega Schlossberga, Karavank, Visokih Tur; Pohorje je kot na dlani, prav tako hrvaško Zagorje z Ivanjščico in Varaždinom, Kalniško pogorje, Boč in z vulkanskim videzom odeti Rogač.

Podružnična cerkev Sv. Janeza Krstnika, pokopališče in šola

Kroniko te poznogotske cerkvice je začel leta 1840 pisati velikonedeljski dekan in jezikoslovec Peter Dajnko na podlagi župnijskega arhiva, dekanijskega arhiva pri Veliki Nedelji, šolskega distriktivnega nadzorništva pri Veliki Nedelji, odvetniškega gospostva komende Velika Nedelja, kronike okrožnega dekanata s Ptuja, iz dopisov sekovske škofije ter iz ljudskega izročila. V veliko pomoč mu je bil humski učitelj Anton Robič, doma iz Rač.

Hum se dviga vzhodno od Ormoža, od koder je oddaljen le slabe pol ure hoda. Že od daleč so na vrhu griča vidni cerkev, več hiš, vinogradi ter sadovnjaki. Pod temi so gabrovi in bukovi gozdovi, senožeti in njive.

1 **Franc Krnjak**, domoznanstvenik, Ivanjkovci 49, 2259 Ivanjkovci.

2 Po Humom teče stara rimska cesta. Je zelo razpoznavna in teče od Ormoža po poljih mimo Huma, skozi gozdove, čez Muro v Zalski komitat. Leta 1820 so ob tej cesti našli na dva rimska kamna, vendar se njihov napisov ni dalo razbrati. Vir: Dajnko, Kulmburg, 1840.

Ime kraja naj bi izviralo iz grške besede *Humlje* ter iz slovanske skovanke *holem*; ki naj bi bila izpeljanka besede *Humila-Gumila*, latinsko tudi *Culmen*. Hum se prvič omenja leta 1320 kot *Chulm* in leta 1429 kot *Chulben*.

Ko so bili Slovani še pogani, so na tem območju slavili sonce, ki je 21. junija najvišje na nebu, ta dan pa najdaljši dan v letu; na ta dan naj bi prirejali slavja in po gričih kurili daritvene ognje. Ko pa so tukajšnji prebivalci sprejemali krščanstvo, naj bi na Humu že imeli podobo Sv. Janeza Krstnika in jo častili. Mnogo pozneje, v 13. in 14. Stoletju, se omenjajo župniki Ulrich, Konrad, Wal in Kristijan iz Velike Nedelje, ki so ljudi pozivali, naj častijo podobo Sv. Janeza Krstnika. Ob tem so se izobraževali in molili k priprošnjikom. Takrat so postavili več križev ter nasploh častili praznik Svete nedelje. Ker naj bi se Sv. Janez Krstnik v puščavi prehranjeval z medom, so imeli na Humu običaj, da so po vsaki sveti maši pili med (meth) pomešan z mlekom.

Po poročilih iz kronike Okrožnega dekanata s Ptujja je dal humsko cerkev pozidati leta 1611 ormoški graščak Ladislav Pethe de Hetes. Ta je bil tudi lastnik posestva Zadvor. Slavnostni blagoslov cerkve je opravil madžarski škof Nikolaj Micati iz Varaždina, 29. avgusta istega leta.

V cerkvi je bila nekoč pritrjena votivna tabla³ s posvetilom ustanovitelja cerkve iz leta 1622. Grajena je bila v romanskem slogu. Prva temeljita prenova cerkve se je dogajala po skoraj dvesto letih (1860), na malo mašo istega leta je bila cerkev svečano blagoslovljena.

V času Dajnkovega dušnopastirstva je bil glavni oltar humske cerkve v zelo slabem stanju, že skoraj razpadel; v njem sta bili slika sv. Janeza Krstnika in podoba Matere božje. Prav tako so bili v slabem

stanju stranska oltarja, posvečena sv. Vidu in sv. Martinu, ter stare orgle, krstni kamen pa je bil pozneje prinešen iz porušene frančiškanske cerkve v Ormožu. Kronograma sta dva, z isto letnico 1815. Prvi je nad prezbiterijem, drugi pa nad glavnim vhodom cerkve. Zapis pravi, da ni podatkov, ali je zvonik prvotne oblike ali pa je bil morda dograjen po kakšnem udaru strele.

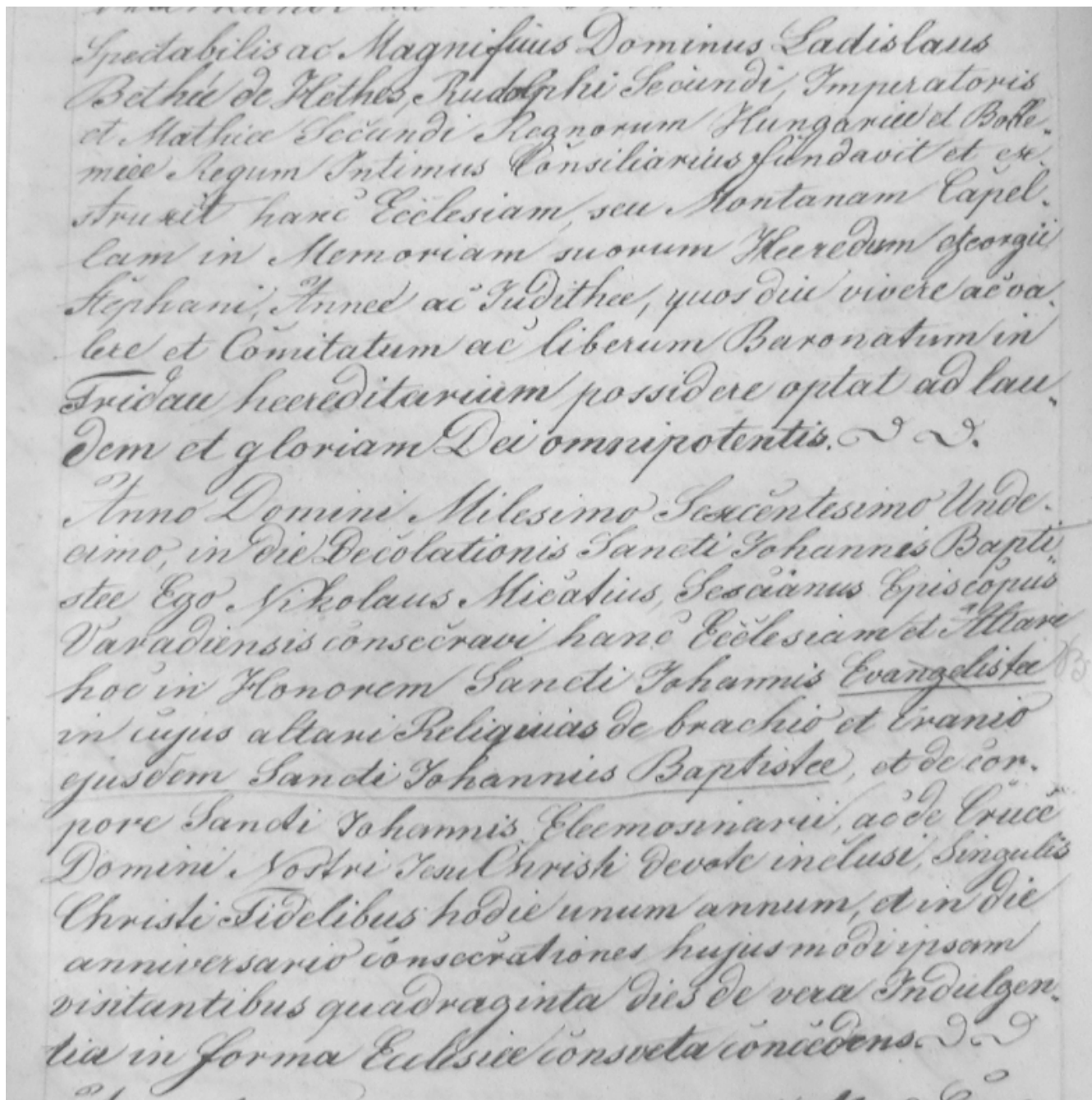
V zvoniku so bili trije zvonovi:

- veliki, praznični zvon, ki ga je ulil v Gradcu mojster Martin Pelte leta 1770, ima ulite podobe Križanega, Sv. Jurija in Sv. Ožbolta.
- Srednji, zvon Ave Marija, je ulil Florentin Stracksfuss iz Gradca leta 1710. Na njem so podobe Sv. Trojice, Sv. Martina, Sv. Lovrenca in Sv. Jurija.
- Mali zvon, "Versehglocke," je bil ulit leta 1596, na njem ni podob.⁴

Cerkvena oprema je zelo skromna. Enostaven kelih in nekaj ordinarij, cerkvenih oblačil pa ni. V tabernaklju sta enostaven ciborij in prav tako skromna monštranca, ki jo je menda semkaj prinesel neki Vrbnjak iz dve uri oddaljene podružnične cerkve, ki je vir ne navaja.

3 Tabla zaobljub ali zaobljubna tabla. Ljudje so se v življenjskih stiskah ali tudi sicer zaobljubili v kakšni cerkvi določenemu svetniku ali godovnemu zavetniku.

4 Rakuša piše, da so vsi trije zvonovi glasovno lepo ubrani in so, po ljudskem izročilu, posebej blagoslovljeni proti toči. Ob bližajoči hudi uri so se močno oglašali in tako obvarovali vinograde in polja. Menda se še ni zgodilo, če so začeli pravočasno zvoniti, da bi toča uničila pridelke.



Detajl – faksimile prepisa s pergamenta o posvetitvi cerkve

Po izgradnji cerkve leta 1611 so okrog nje zgradili še kamniti zid in znotraj njega uredili pokopališče, kamor so pokopavali umrle iz bližnje okolice. Z dekretom cesarja Jožefa II., leta 1782, so morali pokopališče zaradi sanitarnih razlogov umakniti in ga preseliti južneje, pod Hum, v bližino rimske ceste, kjer je še danes. Na novem pokopališču je bila zgrajena leta 1840 mrtvašnica.

Iz velikonedeljskega dekanijskega arhiva razberemo, da je postala humska cerkev samostojna kuracija 18. julija 1785. leta, njen upravitelj pa je postal

p. Jakob Puklavec, frančiškan iz ukinjenega ormoškega samostana. Že čez osem let, leta 1793, pa je bil p. Puklavec premeščen v župnijo sv. Lenarta v Podgorcih, Hum pa je bil zaradi premajhnega števila vernikov združen z Župnijo Ormož. K humski lokaliji so spadale vasi: Hum, Loperšice, Frankovci, Krčvine⁵ in Šalovci⁶ z 200 hišami in s 1000 verniki.

5 Pravilno Krčevina.

6 Pa le Gornji Šalovci.

Humska cerkev je imela v lasti tudi posestvo. Njeno je bilo zemljišče, na katerem je bila pozidana cerkev s starim pokopališčem, ter zemljišče, kamor je bilo preseljeno novo pokopališče; vinograd na Humu v velikosti 1,5 orala⁷ je bil podložen gosposčini Kalsdorf pri Gradcu. Vinograd je mejil vzhodno in južno na vinograd učitelja Janeza Arbeiterja, sedaj last Matije Škorjanca, na zahodu na vinograd Ignaca von Kunsta, na severu pa na cesto. K vinogradu spada še preša (stiskalnica za grozdje), ki je v dobrem stanju, k šoli pa še (vinska)⁸ klet.

Šola na Humu je nastala leta 1814. Največ zaslug zanjo ima takratni ormoški katehet in župnik Peter Polič. Svečano odprtje šole je bilo na tretjo adventno nedeljo, 11. decembra 1814. leta. Slavnostni govornik je bil ormoški mestni župnik in ustanovitelj šole Peter Polič, ki je imel ganljiv govor.

V arhivu so zapisani dekreti sekovske škofije, v katerih se omenja višina plače učitelju Janezu Arbeiterju, v znesku 250 florintov. Dekret o višini plače učitelju Arbeiterju sta potrdila oz. podpisala generalni vikar Simon de Pretis in tajnik Franc Hindl. Od začetka šole do leta 1821 je imela šolski nadzor ormoška župnija, po letu 1821 pa je imel Hum lasten nadzor.

Ker je bila prvotna šolska stavba premajhna, v njej pa je stanoval še lokalni kurat, sta leta 1824 gradbeni urad iz Maribora in Okrajno glavarstvo Ormož izdala dovoljenje za gradnjo, ki se je začela 1825. leta. Stavba je bila lesena in kvalitetno izdelana, saj je bila tudi leta 1840 v solidnem stanju.

Čez dve leti, desetega februarja 1842, so se sestali predstavniki Huma, Frankovcev, Loperšic in trije ormoški župniki. Razpravljali so o ureditvi dveletne šole na Humu. Iz zapisnika ni razvidno, kakšne sklepe so sprejeli, gotovo pa je bil sestanek po-

memben že zaradi tega, ker so na njem sodelovali ormoški duhovniki Jurij Wagner, Matija Ferenc in Jurij Vouk. Frankovce so zastopali Anton Kolarič, Vid Plohl, Janez Vajda in Matija Šulek. S Huma so bili prisotni Mihael Žnidarič, Martin Jeremic, Martin Pavlinič, Jožef Ivanuša in Andrej Domajnko, iz Loperšic pa Matej Plavec, Martin Tratnik, Anton Seyer⁹, Jožef Puklavec in Jožef Lihtenwalner.

Prisoten je bil tudi cerkveni ključar Matija Zajnkovič. Zapisnik je podpisal v imenu »plebejcev« neki Jožef Maučič, ker si bili vsi, razen Zajnkoviča, nepismeni.

14. marca 1783 je potekal v Ormožu komisijski nadzor o humski cerkvi. Prisostvovali so okrajni komisar, baron Krištof von Schwitzen, nadžupnik iz Velike nedelje, Janez Nepomuk Reitz, ormoški župnik Jurij Hobley, župnik iz Središča, Lovrenc Krivec in oskrbnik gospodstva Ormož, Anton Rauter. Komisija je ugotovila, da župnija na Humu nujno potrebuje novega župnika. Zaradi večkratnih poplav, visokega snega in mrzle zime, imajo nekateri verniki do ormoške cerkve več kot uro hoda. Upoštevali so navedbe župljanov; cerkev na Humu s pripadajočim pokopališčem pa že imajo.

K župniji so spadale hišne številke:

Hum, h. š. 1–81, to je 82 hiš s 372 prebivalci,

Loperšice, h. š. 1–30, 30 hiš s 170 prebivalci in

Frankovci, h. š. 1–28, 28 hiš s 183 prebivalci.

Iz središke župnije je spadalo sem še 31 hiš ali 190 prebivalcev Šalovcev in iz župnije sv. Miklavža – Krčevine 4 hiše in 20 prebivalcev. Tako je v humsko župnijo leta 1783 spadalo 175 hiš z 935 prebivalci.

7 Oral tudi plug, ki je meri 56 arov, torej 1 hektar vinograda.

8 V oklepajih je opomba avtorja prispevka.

9 Verjetno Sever.

Okrajni komisar je zapisal opombo, da spada k mestni župniji Ormož le 290 duš, ki imajo dovolj prostora v župni cerkvi, frančiškanska cerkev¹⁰ pa je popolnoma brez funkcije. Posamezni frančiškani lahko torej prevzamejo duhovniško službo po manjših župnijah in podružnicah. Ta zapis (oz. ugotovitev) komisarja je popolnoma napačen, saj ni prišel k mestni župniji okoliških vasi, kot so Dobrava, Hardek, Pušenci, Lešnica, Pavlovci, Litmerk in Libanja, kjer živi še 745 vernikov. Skupaj torej 1035 faranov in ne 290.

Toda kar pet let je trajalo, da je 17. junija 1788. leta oskrbnik braneškega gospodstva Andrej Lube potrdil namestitev kaplana na Humu.¹¹

Po odhodu frančiškana p. Jakoba Puklavca s Huma zaradi ukinitve humske župnije leta 1793 je ta sestavil primopredajni zapisnik oziroma zapisnik o inventarju premičnega in nepremičnega premoženja:

- *trije srebrni kelih* z medeninastim in bakrenim podnožjem,
- *pozlačen ciborij*,
- *pozlačena monštranca*,
- *srebrni pribori ter posodice za kadilo in krstno olje*,
- *srebrna svetilka in križ*.

Zraven je bilo več rekvizitov iz medenine, bakra in cinka.

Nadalje je bilo:

- *7 mašnih oblačil različnih barv z vsemi dodatki*,
- *4 mašne obleke – škofijskega depositarija z vsemi dodatki*,
- *zelen in bel plašč*,
- *dve obleki za ministrante, oltarni prti in krila za župnika*.

V cerkvi so bili glavni oltar in dva stranska oltarja, spovednica, prižnica, osem cerkvenih stolov, krstni kamen,¹² procesijski križ,¹³ dve zastavi, luči, procesijske svetilke, miza itn.

To leto je bil tudi hišni popis prebivalcev Huma.

V poznejših časih je bila humska cerkev deležna nekaterih prenovitev. Največjo tragedijo pa je doživela zadnji mesec druge svetovne vojne. Usodo humske cerkve je delila prav tako cerkev sv. Bolfenka na Kogu. Ob močnem topovskem ognju je bila humska cerkev kar nekajkrat zadeta. Uničena sta bila ostrešje in zvonik, poškodovana je bila tudi notranjost cerkve, tako da se ni bilo varno niti približati. Ob tem je bila poškodovano tudi šolsko poslopje; požganih hiš, gospodarskih poslopij in človeških žrtev tukaj ne bomo omenjali.

10 Takrat je bil ormoški frančiškanski samostan že ukinjen. (Glej, F. Krnjak, Zgodovinski zapisi, 2010.)

11 To je bil najverjetneje ormoški frančiškan p. Jakob Puklavc, ki je vodil župnijo le kratek čas, do njene ukinitve leta 1793.

12 Krstni kamen je bil prinešen iz porušene frančiškanske cerkve v Ormožu. Do tedaj pa je bil po vsej verjetnosti krstni kamen iz humskega kamna.

13 Iz tega je razvidno, da so na Humu procesije v čast Janezu Krstniku že od vsega začetka nastanka cerkve.



Humski Janez Krstnik, pogled z vzhoda.

Ključne besede

Cerkev Janeza Krstnika, Hum, Peter Dajnko, ormoška župnijska kronika.

Viri

- Domoznanstvo ormoškega okraja, Fran Rakuša, 1886.
- ZAP, rokopisna zbirka kronike mesta Ormož.
- Župnijska kronika sv. Jakoba Ormož.

Povzetek

Humsko cerkev je dal leta 1611 zgraditi ormoški graščak Ladislav Pethe de Hetes. Njen zavetnik je sv. Janez Krstnik. Cerkev naj bi stala na mestu, kjer so nekoč prebivalci, takrat še pogani, slavili sonce, ki je bilo 21. junija najvišje na nebu, in ta dan je bil najdaljši dan v letu.¹⁴ Cerkev je slovesno blagoslovil varaždinski škof Nikolaj Micati. V župnijski stavbi blizu cerkve so uredili tudi šolski pouk, pozneje pa so v bližini zgradili novo šolo. Nekaj časa je bila na Humu tudi župnija, ki pa je bila leta 1793 ukinjena; v župnijo so spadale vasi Hum, Frankovci, Loperšice, del Krčevin in del Šalovcev.

Ob koncu druge svetovne vojne je Hum doživel hude stvari; humska cerkev je bila zaradi skoraj enomesečnega obstreljevanja nemških vojakov močno poškodovana. Danes je cerkev podružnica ormoške župnije sv. Jakoba.

14 Zato se je še do danes obdržalo na Humu žegnanje oziroma proščenje ob godu farnega zavetnika Janeza Krstnika.